

Med styrelsen i fokus

I det tredje numret av Gjallarhornet har Svenska Arkeologiska Samfundets styrelse hamnat i fokus. Även om det nu har gått några månader sedan årsmötet i maj, så kommer ni i det här numret kunna läsa en kort presentation av styrelsemedlemmarna och även få ett ansikte genom en tillhörande bild. Ni kommer också att kunna läsa lite om det styrelsemöte som Samfundet hade i Lund i september. Utöver detta så finns pressmeddelande från Västerbottens museum gällande deras fynd i fjällvärlden, stipendieutlysningar och annonsering av Samfundets populära resa – den här gången till Grekland. För att knyta ihop säcken har Nils Ringstedt också skrivit en resumé av de resor som samfundet redan har gjort. Håll tillgodo!

Anna Tornberg och Anton Bonnier

anna.tornberg@ark.lu.se

anton.bonnier@antiken.uu.se

Svenska Arkeologiska Samfundets styrelse 2017

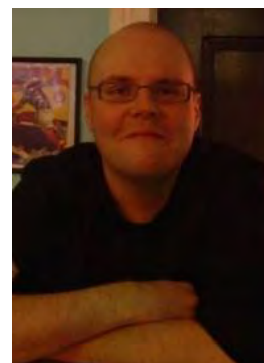
Den andra maj träffades Svenska Arkeologiska Samfundet på Historiska Museet i Stockholm för att hålla årsmöte. Nedan följer en kort presentation av den styrelse som då valdes.

Ordförande: *Joakim Wehlin*. Fil. Dr., Antikvarie/Arkeolog och Samordnare för forskning och fördjupade studier, Dalarnas museum. Leder det treåriga projektet Ohtsedidh -Samiska kulturyttringar i Mellansverige (2017-2020). Svenska Arkeologiska Samfundets viktigaste uppgift är att verka som en plattform och skapa möjligheter för representanter från fältets olika grenar att mötas. Jag representerar museiarkeologin och har under de senaste åren sett orosmolnen hopa sig. Från att varit en självklar del av museernas verksamheter har arkeologin mer och mer kommit att försvinna ut ur museerna arbetsfält.

Vice ordförande: *Alison Klevnäs*. Fil. Dr. vid Cambridge universitet 2010. Anställd på Institutionen för Arkeologi och Antikens Kultur på Stockholms Universitet som vikarierande universitetslektor och koordinator för en tvärvetenskaplig forskarskola. I Svenska Arkeologiska Samfundet ser Alison fram emot att samarbeta med arkeologer från alla branscher.

Sekreterare: *Fredrik Ekengren*. Universitetslektor i arkeologi, Lunds universitet. Fokus i min forskning är för närvarande teori och metod inom gravarkeologi samt migration och kolonialism under 1600-talet. Min strävan är att genom samfundets verksamhet främja mötet och samspelet mellan universitetsarkeologin och övriga arkeologiska sektorer.

Skattmästare: *Åsa M. Larsson*. Verksamhetsutvecklare vid Riksantikvarieämbetet. Just nu arbetar jag med Digital Arkeologisk Process, ett 5-årigt program där vi utvecklar ett Kulturmiljöregistret som ska innehålla samlad information om fornminnen och arkeologiska uppdrag. Vi skapar även en ny process för anmälan genom vilken arkeologer och länsstyrelsen kan registrera lämningsinformation direkt i systemet, istället för att som idag behöva vänta in handläggning av Riksantikvarieämbetet. Under 2018 kommer detta börja implementeras på bred front, så jag jobbar även med att ta fram utbildningar inför det. Jag tycker det är viktigt att arkeologer från olika verksamheter, från forskning, till myndigheter, till museer, till privata företag kommer samman för att diskutera god praktik och vad vi kan göra så att kulturarvet

används för att skapa ny kunskap som kan komma alla till del i slutändan. Vi har olika roller och ansvar, och olika idéer på lösningar, så vi har alla mycket att lära av varandra.

Ansvarig för medlemsregister: *Lars Ersgård*. Docent i historisk arkeologi vid Lunds universitet. Ansvarar i Samfundets styrelse för inval av nya ledamöter och övriga medlemsfrågor. Med utgångspunkt i detta ansvar vill jag verka för att så många som möjligt av landets yrkesverksamma arkeologer genom medlemskap i Samfundet blir delaktiga i dess verksamhet och i den diskussion kring arkeologins roll i dagens samhälle, som Samfundet vill hålla levande.

Ansvarig för sociala medier: *Ingrid Berg*. Arkeologihistoriker, post-doc vid Stockholms universitet. Mitt nuvarande projekt handlar om flytten av Abu Simbel-templet i Egypten under 1960-talet. Jag är ansvarig för sociala medier och hoppas kunna bidra med att mediera arkeologisk forskning till allmänheten. Vill även bevaka aktuell kulturarvspolitik.

Ansvarig för hemsidan: *Sven Kalmring*. Gästforskare på Stockholms universitet där mitt forskningsområde är vikingatiden med specialiseringen i urbanisering, hamnar och sjöfart och jag har grävt båda i Hedeby och i Birka. 2016 har jag jobbat som lektor vid Aarhus universitet.

Stipendiesekreterare: *Åsa Berggren*. Projektledare Sydsvensk arkeologi, Malmö. Jag bidrar med ett uppdragsarkeologiskt perspektiv till samfundets verksamhet. Jag intresserar mig bl.a. för arkeologisk praktik, dokumentation och liknande frågor. Detta är intressant speciellt med tanke på digitalisering av både praktik och arkiv. Här har samfundet en roll att spela för att fånga upp olika sätt att hantera detta i landet.

Redaktör för Gjallarhornet: *Anna Tornberg*. Doktorand i historisk osteologi, Lunds universitet. I Svenska Arkeologiska Samfundet bidrar jag med ett osteologiskt perspektiv. Som redaktör för Gjallarhornet vill jag bidra till att synliggöra arkeologi från hela landet för våra medlemmar.

Konferensansvarig: *Kerstin Odenbäck*. Doktorand i arkeologi, Stockholms universitet. Min uppgift i SAS är att stödja och arrangera olika former av möten eller seminarier med utgångspunkt i samfundets mål att fungera som en plattform för arkeologisk verksamhet. Det är även viktigt att som samfundsrepresentant delta i olika aktiviteter som arrangeras på universitet, museer, länsstyrelser etc. Detta som en del av arbetet att göra SAS verksamhet relevant för det arkeologiska fältet.

Övrig ordinarie ledamot: *Per Nilsson*. Har precis avslutat en forskarutbildning vid Inst. för arkeologi och antikens kultur, Stockholms universitet och disputerade den 29/9-17 på avhandlingen "Brukade bilder. Södra Skandinaviens hällristningar ur ett historiebruksperspektiv". I avhandlingen studerar jag hur hällristningarna har brukats och tolkats under bronsåldern såväl som under senare perioder och vilka arkeologiska spår detta bruk kan ha lämnat efter sig. kommer nu att återgå till min anställning vid Arkeologerna, Statens historiska museer, i Linköping. Där kommer jag att arbeta med utgrävningar inom det stora boplatsoområdet vid Pryssgården i Norrköping, strax norr om Himmelstalunds hällristningsområde.

Suppleant: *Anton Bonnier*. Forskare i antikens kultur och samhällsliv, Uppsala universitet.

Svenska Arkeologiska Samfundets resa 2018

Nu har det återigen blivit dags för en av Svenska Arkeologiska Samfundets populära resor. Denna gång går resan, på medlemmars begäran, till Grekland där vi ska besöka många av de klassiska platserna från Antiken, men också den berömda Franchigrottan med stenåldersfynd. Hoppas att många av er är intresserade av att komma med!

Klassiska Grekland med Svenska Arkeologiska Samfundet och fil dr Niklas Hillbom den 23-30 sept 2018

*Athen-Korint-Asine-Mykene-Epidauros-Franchthigrottan-Sparta-Olympia-Delfi-Kap
Sounion*

Fil dr Niklas Hillbom är resans ciceron, klassisk arkeolog som skrivit en avhandling om minoiska brädspel och som intresserat sig mycket för forntidens kulturkontakter runt östra Medelhavet. Han har tidigare gjort mycket uppskattade resor för Svenska Arkeologiska Samfundet till Syrien, Jordanien, Kreta, Cypern och Sicilien. Han har lett resor till det klassiska Grekland flera gånger med Paradisresor.

Dag 1 söndag 23/9

Arlanda/ Kastrup/Landvetter -Athen

Flyg från Arlanda/Landvetter/Kastrup till Athen. Efter ankomsten incheckning på vårt hotell i centrala Athen. Besök på det nya Akropolismuseet i närheten av vårt hotell. Gemensam middag på en traditionell taverna i närheten.

Dag 2 måndag 24/9

Athen-Korintkanalen-Tolon

Promenad upp till Athens Akropolis med Propyléerna, Niketemplet, Erechteion och det berömda Parthenon. Efter lunch far vi till Peloponnesos. Vi gör ett stopp vid den imponerande Korintkanalen. Vi checkar in på vårt hotell i Tolon vid stranden. Här stannar vi två nätter. Utflykt till de närbelägna svenska utgrävningarna i Asine. Härligt bad vid hotellet efter återkomsten.

Dag 3 tisdag 25/9

Mykene-Epidauros-Franchthigrottan

Utfärd till Mykene där vi besöker både kung Agamemnons borg och kupolgravarna, framför allt den s k Atreus skattkammare. Vi åker till den på 60- och 70-talet utgrävda Franchthigrottan med sina världsberömda fynd från tidig och sen stenålder. Lunchpaus på

fiskrestaurang vid hamnen i Kilada. På eftermiddagen gör vi ett besök på den sällsynt välbevarade antika teatern i Epidauros. Vi återvänder till Tolon.

Dag 4 onsdag 26/9

Sparta-Olympia

Tidig start för att åka till det berömda Sparta på Lakoniska slätten. I Sparta besöker vi det vackra arkeologiska museet med många fynd från det antika Sparta. Tid för lunch i det moderna Sparta. Vi fortsätter till Olympia och tar in på vårt hotell där vi stannar två nätter.

Dag 5 torsdag 27/9

Olympia

På morgonen besöker vi det vackert belägna ruinområdet. Tid för lunch. Därefter går vi till det intressanta museet med Zeustemplets gavelgrupper, den ena med en kappkörning på liv och död och den andra med en dramatisk bröllopsfest samt relieferna med Herkules tolv storverk.

Dag 6 fredag 28/9

Delfi

Vi åker genom det fascinerande landskapet fram till Korintiska bukten och kör över den nya bron som invigdes vid olympiaden 2004 till andra sidan och fortsätter resan till Delfi. Lunchpaus vid Korintiska viken. Vi besöker museet i Delfi med bl a Körsvennen och promenerar därefter över till ruinområdet med Apollontemplet och athenarnas skattehus. Vi tar in på vårt hotell i Delfi. Gemensam middag på en trevlig restaurang i Delfi.

Dag 7 lördag 29/9

Delfi-Kap Sounion

Bussresa till Kap Sounion. Under färden lyssnar vi på fler tematiska föredrag och äter lunch en route. Vi tar in på vårt hotell vid stranden av Egeiska havet. Tid för bad innan vi under eftermiddagen gör en utflykt till Poseidontemplet med magnifik utsikt över havet och solnedgången. Där knyter vi ihop resans arkeologi och läser Gullberg i solnedgången. Gemensam avskedsmiddag vid Kap Sounion.

Dag 8 söndag 30/9

Hemresa

Hemresedag. Transfer till Athens flygplats från Kap Sounion för flyg till Arlanda, Kastrup eller Landvetter.

RESEFAKTA:

Resan innebär en hel del promenader så resenärerna bör kunna förflytta sig utan svårigheter.

Resans pris: Meddelas i början av november.

Anmälningssavgift: 2.000:- (dras av vid slutbetalning 10/8) betalas omgående efter avisering.

Enkelrumstillägg: Meddelas snart.

Avbeställningsskydd kan tecknas genom Europeiska ERV www.erv.se tel 0770 456 900 och betalas inom två dagar efter att anmälningssavgiften erlagts. Kontrollera att ni har reseförsäkring! Bankgiro: 5169-6672 Paradisresor

I resans pris ingår: I resans pris ingår: Flyg ToR Arlanda/Kastrup/Landvetter-Athen, del i dubbelrum på hotell inklusive frukost, välkomstmiddag i Athen, middag i Delfi och avskedsmåltid i Kap Sounion, busstransporter med modern turistbuss, inträdesavgifter, utflykter enligt program, fil. dr Niklas Hillboms ciceronskap, lokalguider, EU-moms och ny grekisk hotellskatt från 2018-01-01. När måltiderna inte ingår äter de som önskar tillsammans.

Anmälan/förfrågan till Paradisresor på info@paradisresor.se, gör en intresseanmälan på vår hemsida eller ring tel. 08-718 07 13. Org. nr 96 96 00-58 50. SRF:s (Svenska Resebyråföreningens) villkor för paketresor gäller och finns på vår hemsida. Vi har F-skatte bevis. Lagstadgad resegaranti är ställd till Kammarkollegiet. www.kammarkollegiet.se

Svenska Arkeologiska Samfundets resor – en sammanfattning åren 2002 – 2016

Under perioden 2002 – 2016 arrangerades intressanta Samfundsresor. Som komplettering till skildringen i *Gjallarhornet* 2017:2 av historiken 2002 till nutid sammanfattas resorna för att visa mer i detalj de många olika platser och miljöer som Samfundets resenärer besökt under den tiden.

I oktober 2004 genomfördes äntligen den försenade *Kinaresan* (*Gjallarhornet* 2004:4) som planerats av Nils Ringstedt och Magnus Fiskesjö under åren 2002 och 2003 (då resan skulle ha ägt rum men fick skjutas upp på grund av SARS-epidemin). Magnus blev förhindrad delta men vi fick en utmärkt guide i nu framlidne Per Olov Leijon. Samfundet besökte Peking-människans grottor i *Zhoukoudian*. Vidare kom vi till *Liulihe*, platsen för den gamla huvudstaden för staten *Yan*. Vi besökte också *Dabaotai*, en mäktig, jättelik bevarad kammargrav i träkonstruktion från Västra Han (första århundradet f. Kr) och såg även platsen för ruinstaden *Yin* från Shang-dynastin nära staden Anyang. Här såg vi en imponerande kammargrav övertäckt in situ över Lady Fu Hao. I närheten finns 13 väldiga kungagravar med människooffer. I huvudstaden *Luoyang* (Östra Zhou, ca 722 – 221) besågs Drakportens grottor (*Longmen*) med ca 100 000 uthuggna Buddha statyer.

I *Yangshou* fick vi se Johan Gunnar Anderssons utgrävda keramik i *Yangshou Cultural Museum* efter en mycket äventyrlig resa. *Guo State Burial* i staden *Sammencia* är en bronsåldersboplatz med lokalt museum byggt över fem framgrävda stridsvagnar. Vidare besökte vi ett imponerande museum vid Gula floden med föremål från 800 gravar. Xian var slutpunkten där vi besteg Qin kejsarens gravhög och vandrade i det stora museet med terrakottaarmén. Ett halvdagssymposium ägde rum på *The Institute of Archaeology, Chinese Academy of Science*, Beijing. Frågor rörande arkeologiskt samarbete mellan Sverige och Kina diskuterades.

I september/oktober 2006 ägde Samfundets mycket innehållsrika rum med olika experter från Svenska Rominstitutet i Italien på temat *Svensk arkeologi i Etrurien och Kampanien* (*Gjallarhornet* 2006:4). Vi började i *Rom* och besökte Forum Romanum och Svenska Rominstitutet i skyfall. Minnesvärt besök gjordes vid Prima Porta som är Livias utgrävda villa samt i Tivoliområdet i Hadrianus mäktiga palatsområde med badanläggningar, trädgårdar och bankettsalar. San Clemente är en märklig kyrka med byggnader från olika tider i lager på lager under kyrkan. Längst ner kom vi till ett hus byggt åren 92 – 93 e. Kr. Under detta hus ligger kejsar Neros nedbrända stad! Från Rom kom vi till etruskiska staden *Caere* (Cerveteri) med den stora Banditachia-nekropolen som uppvisar imponerande tumulusgravar framskulpterade ur tuff. Vidare besökte vi *Tarquinia*, den gamla etruskiska kungasläktens hemstad med museum och gravar på nekropolen utanför staden. Vackra målningar finns kvar i kammargravarna. I *San Giovenale* informerades gruppen om de svenska grävningarna och vandrade också i staden *Blera* i vilken Gustav VI Adolf blev hedersmedborgare. *Viterbos* museum besågs där vi fick information om den svenskproducerade utställningen om *Acquarossa* och *San Giovenale*. Slutligen togs vi i buss till en mycket fin visning av *Pompeji*

under Alan Klynnes kunniga ledning. Några timmars besök på museet i *Neapel* avslutade en händelserik resa.

Den 5 – 15 september 2008 reste Samfundet i Västra Turkiet med Lars Karlsson och doktorand Jesper Blid (*Gjallarhornet* 2008:3). Temat var *Det antika arvet*. I Istanbul visades vi *Hippodromen*, *Hagia Sophia* och palatset *Topkapi*. Det var spännande att sedan komma till och bese *Troja* och visas lämningarna från Trojas olika faser. *Pergamon* ligger på en hög klippa och vi besökte den imponerande teatern samt fundamentet till Pergamonaltaret som kan ses i Pergamonmuséet i Berlin. Inte långt från Pergamon finns *Asklepion* som är ruinerna av antikens berömda sjukhus från kejsare Hadrianus tid (117 – 138 e. Kr). Här verkade på 200-talet den berömde läkaren Galenos. I staden *Teos* såg vi ett berömt Dionysos-tempel. *Efesos* är en imponerande ruinstad – en av de största existerande ruinstäderna. Här såg vi bland annat ett utgrävt romerskt villapalats med vackra mosaikgolv. *Priene* är en antik stad på en hög akropol, kanske den mest bevarade och utgrävda av alla klassiska städer – ”Anatoliens Pompeji”. *Miletos* stora och välbevarade teater besökte bland annat vi vid vandringen genom den gamla ruinstaden. Färden gick vidare till det enormt stora *Didyma-templet* - ett av antikens största. Med motorseglare längs kusten besökte Samfundets resenärer också staden *Iasos* och den outgrävda grekiska staden *Myndos*. Vid ankomsten till *Bodrum* såg vi de svenska utgrävningarna i *Labranda* samt resterna i Bodrum av *Halikarnassos* och det marina museet i korsriddarborgen i Bodrum.

Till *Syrien* och *Jordanien* gick resan 2010 med Niklas Hillbom som mycket kunnig guide (*Gjallarhornet* 2010:3/4). Resan började i *Damaskus* och gick först till den välbevarade korsriddarborgen *Crak de Chevaliers* byggd för att försvara Homsdalen. Bronsåldersstaden *Ugarit* 16 km norr om Latakia var en upplevelse att besöka. De fem bebyggelsenivåerna är från ca 6500 till 1200 f Kr. Lertavlor har påträffats bland annat en i palatset med det första alfabetet. Ruinstaden *Aphamea* från 300-talet f Kr hade kvar en över 1 km lång bevarad kolonngata. Ett intressant besök gjordes i en bysantinsk ”spökstad”, *Tergella*, som övergavs på 500 – 600-talet med stenbyggda, i vissa fall välbevarade hus. Vi kom sedan till *Ebla* (*Tell Mardik*), en plats som anses vara ursprung för världens äldsta civilisation. Italien bedrev utgrävningar i de 10 – 15 m tjocka kulturlagren. När vi var där hade ännu inte botten nåtts! Staden förstördes delvis ca 2 250 f Kr då Sargon intog den. 16 000 lertavlor har påträffats i palatsets administrativa byggnad. *Aleppo* besågs och citadellet med vallgrav. Abrahams moské besöktes och färden gick sedan till den romerska garnisonsstaden *Resafa* som senare blev ett bysantiskt centrum. En välbevarad gränsfästning vid Eufrat var *Halabiye*, byggd på 200-talet – känd för fynd av fina textilier i ett närliggande torn. Den romerska gränsstaden *Dura Europos* grävdes på 1920-talet och grundades ca 300 f Kr av en makedonisk furste men förstördes av perserna i mitten av 200-talet e Kr.

Nära den irakiska gränsen besöker vi den utomordentligt intressanta gamla staden *Mari* med äldsta fynd från minst ca 2 900 f Kr och väldiga byggnadsverk från gamla och nyare palats som frilagts. Ca 20 000 lertavlor med kilskrift har grävts upp i Mari som totalförstördes ca

1 750 f Kr genom eld. Det mest spännande besöket gjordes i den imponerande ökenstaden *Palmyra* i en oas längs Sidenvägen. Stadens ursprung är runt 2000-talet f Kr men

glansperioden kom på 200-talet e Kr. Här besökte vi det oerhört välbevarade Beltemplet med höga väggar och kolonner – ett av de största och mäktigaste bevarade tempel som fanns innan Islamiska staten sprängde det till grus. Åter i *Damaskus* fascinerar vi av föremålen i Nationalmuseet, besöker den stora moskén från 700-talet och ser Johannes Döparens grav. Vidare går vi in i kapellet där Saladins grav finns. Innan gränsen till *Jordanien* kommer vi till den romerska staden *Bosra* byggd i svart basalt. Här korsade karavanvägarna varandra och gjorde staden betydelsefull. I *Jordanien* ser vi den välbevarade stora ruinstaden *Jerash*, gör en rundtur i *Amman* och ser ett intressant museum på citadellkullen med neolitiska statyetter och Qumrahullarna – judiska texter från 100-talet e Kr som påträffats i grottor på västra Jordanstranden. Via *Madaba* för att se en berömd mosaikkarta över Det heliga landet i en kyrka kommer vi till *Petra* efter besök på korsriddarborgen *Karak*. Nabatéernas *Petra* var en upplevelse att se – inhuggen i sandsten för över 2 000 år sedan. På återresan var det bad i Döda havet och besök i *Betania*, platsen där Jesus döptes av Johannes döparen. Vi ser där tre utgrävda bysantinska kyrkor innan vi går ner till Jordanfloden till en plats som kan vara den möjliga dopplatsen. Därefter för vi till *Amman* som var slutpunkt på den fantastiska resan – nu omöjlig att göra igen i Syrien på grund av kriget.

Från Svenska Arkeologiska Samfundets besök i Palmyra, Syrien, 2010.

År 2011 genomförde Samfundet en resa i samarbete med *Svenska Fornminnesföreningen* och *Historiska Museets* vänner i *Lettland* och *Litauen* (*Gjallarhornet* 2011:3). Vi besökte platser i Birger Nermans arkeologiska spår med olika guider och kom till *Grobin* i närheten av *Liepaja* efter besök på en medeltida borg i *Jaunpils*.

Besök gjordes på gravfält i *Grobin* och boplatsoområdet

för de gotländska nybyggarna invid floden *Ålanda* liksom den forntida hamnen i närheten. Sällskapet såg även den angränsande kuriska fornborgen, det forntida *Seeburg* i närheten av ruinerna av medeltida *Tyska Ordens* slott. Museet i *Liepaja* kan uppvisa en gotländsk bildsten som kuriosum förutom skandinaviska gravfynd. I *Litauen* besökte vi den mäktiga fornborgen *Apuolė* som svenska vikingar erövrade. Nerman grävde inne i borgen. Också nutida historiska lämningar från senaste världskriget besöktes på färden.

Samfundet reste 2012 till *Cypern*, Afrodites ö och guidades av Niklas Hillbom om södra och norra *Cyperns* historia och arkeologi (*Gjallarhornet* 2012:4). Vårt första besök var vid *Hal Sultan Tekke* – moskén där Niklas informerade om bland annat svenska Cypernexpeditionen 1927 – 1931 – fundamental och viktig för svensk arkeologi. Moskén är den fjärde viktigaste i världen – övriga är moskéerna i *Mecka*, *Medina* samt *Klippmoskén i Jerusalem*. Nära moskén

besöktes en bronsåldersstad (ca 1200 f Kr) som delvis grävts ut av svenska arkeologer 1971 och 1972. Resan fortsatte till *Kourion* med strålande utsikt över Medelhavet – en stad befolkad under mykensk tid och med höjdpunkt under romartiden. I bland annat *Gladiatorernas* hus beundrade vi mosaik. Det stora *Apollotemplet* med kvarvarande rester från 200-talet e Kr besågs varefter vi for till stenåldersbyn *Kalavassos Tenta* - en välbyggd by på en kulle med bevarade rester av rundhyddor.

Ytterligare en stenåldersby – *Kirotia* – besöktes. Byn hade en gång hundratals hus, daterade till mellan 7 000 och 5 800 f Kr. Färden gick vidare till Afrodites strand vid *Petra tou Romiou* på västra Cypern – platsen där Afrodite steg upp ur havet. *Paphos* stadsmur besågs högt belägen på en höjd med utsikt över havet. Den antika staden *Kouklia* var en plats där romerska ämbetsmän bodde i enorma villor – i en såg vi golv med vackra mosaiker. Norr om villorna besökte vi *Tombs of the Kings* – ett område med stora i klippan inhuggna gravar. Staden Soli grävdes av svenska Cypern-expeditionen och ligger på norra Cypern. Färden fortsatte uppför berget *Vuoni* med rester av ett palats och *Athenas* tempel. En silverskatt påträffades av Cypern-expeditionen. Museibesök i staden *Morphou* följdes av besök i museet i *Nicosia* med andra hälften av de statyer och figurer som expeditionen grävde fram i *Agia Eirini*. Den andra hälften finns i *Medelhavsmuseet*. I *Larnaca* besökte vi bland annat rester av *Kition* – staden som ligger under nuvarande *Larnaca*. Staden *Salamis*, *Barnabas Kloster* och bronsåldersstaden *Enkomi* samt *Famagusta* på turkiska *Cypern* ingick i den mycket spännande resans mål.

Med Niklas Hillbom besökte Samfundet 9 – 16 april 2014 det minoiska *Kreta* (*Gjallarhornet* 2014:4). Den minoiska kulturen är den första riktiga högkulturen i Europa och var språngbräda för influenser från Mellersta Östern upp mot Europa. År 1628 f Kr sker ett vulkanutbrott på ön *Thera*, numera *Santorini*. Utbrottet har dock inte med kulturens undergång att göra – den äldre kulturen gick under ca 75 år tidigare. Vi fick en fin genomgång av *Kretas* historia av Niklas. Besök gjordes i minoiska ruinstaden *Mallia* som inte – till skillnad från *Knossos* – restaurerats. Den venetianska delen av *Heraklion* besöktes liksom det imponerande muséet i staden med mykenska artefakter. Vi såg bland mycket annat den berömda Phaistos-skivan från ca 1700 f Kr. med hieroglyfisk, ännu inte tolkad skrift. Rundvandring skedde i *Knossos* med början på Europas äldsta gata som leder fram till palatset. Resan tog oss till det stora minoiska gravfältet i *Phourni* söder om *Knossos*. Gravfältet var i funktion ca 2 500 – 1200 f Kr. Bussar tog oss även till *Anemosilia* – en helgedom på 400 meters höjd på heliga berget *Juktas*. Den stora minoiska villan *Vathypetro* besöktes med en väl bevarad olivpress i sten – kanske den äldsta existerande i världen. Besök gjordes också i den romerska staden *Gortyn* och i det minoiska palatset *Phaistos* liksom den stora villan *Hagia Triada* som uppvisat rika minoiska fynd. Samfundet besökte också den minoiska hamnstaden *Komos* med flera framgrävda båthus i rad samt den heliga grottan *Psycho* förknippad med traditionens *Diktaion Antron* dit Kronos fru Rhea flydde för att föda Zeus. Slutligen besökte vi ruinstäderna *Gournia* (bronsålder och välbevarad) och *Lathos* (hellenistisk) samt belägen högt uppe på ett berg.

Slutet september/början av oktober 2016 reste Samfundet till *Sicilien* med Paradisresor och Niklas Hillbom (*Gjallarhornet* 2016:4). Vi började i *Syrakusa* – en stad grundad för ca 2 700

år sedan. Niklas berättade om stadens historia och besök gjordes i *Neapolis*, den arkeologiska parken med grekiska teatern, amfiteatern, grottan Dionysos öra och Hieron II:s altare – en enorm terrass på 200 x 23 meter. Katedralen i staden omsluter ett Atenatempel – kyrkväggen utgör cellaväggarna. Resan fortsatte till *Piazza Armerina* för att besöka den stora romerska villan med de vackra mosaikgolven. *Agrigento* med Valle del Templii var en stor upplevelse med alla välbevarade grekiska tempel, speciellt Concordiatemplet. I det regionala arkeologiska museet såg vi mycket keramik, statyer men även bland annat grekiska hjälmar. *Selinunte* grundades ca 650 f Kr med tempel – ett relativt bevarat – och andra i ruiner. På västkusten vid ön *Mozia* kom vi med båt till en ”vägbank” i vattnet mellan ön och Sicilien. Vägbanken byggdes under fenicisk tid. Samfundets nästa mål var *Segesta* med ett doriskt tempel och en högt belägen grekisk teater. Templet byggdes på 400-talet f Kr. I *Palermo* besökte vi det vackra palatskapellet i det normandiska kungliga palatset liksom katedralen. Utanför *Palermo* i *Monreale* visades vi en katedral, mosaikbeklädd inuti med guld. Katedralen präglas av arabisk-normandiska stilar. *Cefalùs* katedral med vackra bysantinska mosaiker från 1100-talet föregick slutmålet *Taormina* vid Messina-sundet. Den grekiska, sedermera romerska teatern var det sista antika monumentet som vi bjöds på under den mycket intressanta resan.

Under vår färd antyddes att kommande resa skulle kunna gälla antika platser i Grekland.

Nils Ringstedt

Nils.ringstedt@gmail.com

Tusenåriga fynd under smältande glaciärisar

I takt med att snö och is smälter i fjällen, får arkeologerna ny mark att utforska. Foto: Ellinor Johansson, Västerbottens museum

I veckan deltar två arkeologer från Sverige i en norsk konferens om arkeologi i fjäll- och glaciärmiljö. I takt med att isar smälter får också arkeologer nya områden att utforska. Och i Sverige har undersökningarna gett resultat som nu ska redovisas.

Arkeologerna Erik Sandén från Västerbottens museum och Kjell-Åke Aronsson från Åjtte – Svenskt fjäll och samemuseum, har gjort undersökningar i fjällmiljöer i Norr- och Västerbotten, i områden som tidigare har varit täckta med snö och is. När islagren nu minskar på grund av ett allt varmare klimat finns mycket spännande att utforska för en arkeolog.

– Vi har gjort undersökningar i områden runt Tärnafjällen och faktiskt gjort några fynd. Ben och horn från ren som är flera tusen år gamla till exempel, berättar Erik Sandén.

Vad berättar de nya fynden?

– Fynden visar att det finns snölegor i Sverige som kan vara tusentals år gamla och de kan innehålla välbevarat organiskt material. En ny bild av renens historia ha kunnat visas tack vare analyser av framtinade horn och ben från renar som har kunnat dateras och DNA-analyserats. I Norrbotten har man hittat pilar med järnspets och bevarat träskäft.

Vad är det för ny bild av renen ni kan utläsa?

– DNA-analysen visade att det rör sig om en sorts ren som inte finns här längre. Idag påträffas de i Sibirien.

Vad visar andra undersökningar, från andra delar av världen?

– Det mest kända fyndet är ismannen Ötzi som hittades på gränsen mellan Italien och Österrike för 25 år sedan. Där har man fått en mycket djup kunskap om en människas liv och död under slutet av stenåldern. I Norge har man lärt sig mycket om jakt på ren från bronsålder till medeltid då man hittat många föremål från olika jaktmetoder. I Anderna har man hittat rester efter människooffer och andra ritualer på mycket hög höjd.

Dessa material ger möjlighet att svara på frågor som på ett sätt som inte varit möjligt tidigare.

Hur kommer ni att arbeta framgent?

– Västerbottens museum kommer att fortsätta inventeringarna i Västerbottensfjällen. Förhoppningsvis kommer samarbete mellan olika arkeologiska aktörer, men även andra som har intresse av dessa områden som till exempel geografer och biologer, att bidra till effektivare och mer givande undersökningar.

Hur bedömer du sannolikheten att något större fynd även kan göras i Sverige i framtiden?

– Det är sannolikt att det kommer att tina fram mera, men för att dessa inte bara skall förmultna är det viktigt att vi hittar dessa föremål så att vi kan dokumentera och bevara dem för framtiden. Om vi inte gör någonting kommer eventuella fynd garanterat att försvinna och vi missar en chans till kunskap som inte kommer tillbaka.

Mer info:

Erik Sandén, arkeolog Västerbottens museum, 070-645 89 18

Kjell-Åke Aronsson, Åjtte – Svenskt fjäll och samemuseum, 070-231 59 98

Västerbottens museum samlar, vårdar och visar delar av Västerbottens breda kulturarv. Våra profilområden är dokumentärfoto med unika bildsamlingar av Sune Jonsson och Bertil Ekholtz m fl, samt berättande – vi uppmuntrar och inspirerar att traditionen med muntligt berättande ska leva vidare. Museet finns i Umeå och här avlöser aktuella utställningar varandra. Här finns också världens äldsta skida!

Svenska Arkeologiska Samfundet på skånetur

Åtminstone en gång om året försöker Samfundet lägga styrelsemötet utanför Stockholm. I

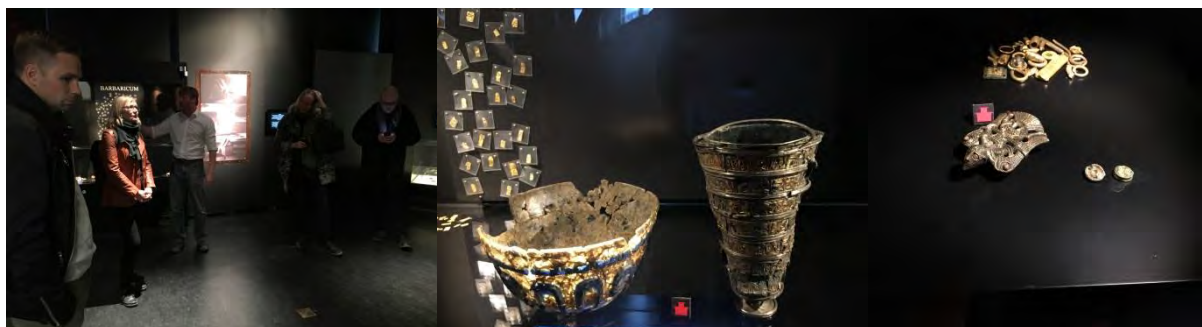
anslutning till styrelsemötet arrangeras då också någon form av exkursion och social samvaro. 2016 besökte Samfundet Falun med ett besök i koppargruvan inkluderat. I år förlades styrelsemötet i Lund den fredag 22-lördag 23 september. I anslutning till mötet besökte styrelsen Uppåkra några kilometer utanför Lund, där årets seminariegrävningar för Lunds universitets kandidat- och masterstudenter precis höll på att avslutas.

I Uppåkra fick vi ett trevligt föredrag av projektet "Nyckeln till Uppåkra" som bedrivs av forskare från Lunds universitet och Arkeologerna – Statens Historiska Museer. Under årets seminariegrävning hade studenterna framförallt fokuserat på att undersöka en ugn som utgjort en del av en större ansamling ugnar i området. Ett av årets mer spektakulära fynd hade ingenting med järnålder att göra, utan var en brommespets från senpaleolitikum. Det vittnar om att platsen haft besök av människor långt innan dess roll som centralplats.

Efter det något leriga besöket i Uppåkra begav sig styrelsen till Lunds Universitets Historiska Museum och utställningen Barbaricum – Uppåkra och skånes järnålder, där vi fick en bra guidning av Jerry Rosengren.

Middag åts sedan på restaurang Gattostretto som lägligt nog är beläget ovanför Drottens kyrkoruin från 1000-talet vid Kattesund i Lund. Givetvis passade Samfundet på att ta sig en titt på ruinen och den lilla utställningen som finns intill. Själva styrelsemötet hölls sedan i lokaler på Institutionen för arkeologi och antikens historia på lördag förmiddag.

Arkeologikafé i Östersund: Aktuell forskning om samiska offerplatser

Marte Spangen disputerade i arkeologi i oktober 2016 vid Stockholms Universitet med sin avhandling *Circling Concepts: A Critical Archaeological Analysis of the Notion of Stone Circles as Sami Offering Sites*. NBV MittSverige och Gaaltje, sydsamiskt kulturcentrum i Östersund, anordnade 30 mars ett arkeologikafé med ekonomiskt stöd av Svenska Arkeologiska Samfundet. Marte Spangen hade bjudits in att föreläsa på temat Aktuell forskning om samiska offerplatser under rubriken ”Offerringarna som blev vargfällor – eller tvärtom. Om varför stenringar oftast inte är samiska offerplatser”.

Marte Spangen har studerat en fornlämningskategori i nordligaste Norge som under de senaste 150 åren i litteraturen beskrivits som samiska offerringar. Det är 20-40 stora, höga, uppmurade ringar av sten. Spangens ¹⁴C-dateringar visar att de kan ha anlagts på 12–1300-talen och hade en huvudsaklig användningsperiod ca 1450–1650. Spangens genomgång av litteratur och arkivmaterial visar att de tidigare antagandena om att de använts för offer är svagt underbyggda. Studier av det arkeologiska materialet ger heller inte otvetydiga belägg för en sådan tolkning.

Hon presenterar en ny tolkning som innebär att murarna använts till vargfångst, vilket stöds av fyndmaterialet, vissa ortnamn, likheter med kända vargfångstanläggningar i Finland samt deras belägenhet längs flyttleder i de inre kustområdena och inlandet i Nord-Troms och Finnmark, som historiskt sett använts för vinterbosättning. Vargfångst har också traditionellt bedrivits vintertid för pälskvalitetens skull.

Bland annat därför är det problematiskt att en stor variation av stenstrukturer i Sverige och Norge registrerats som samiska offerplatser just med hänvisning till de nordnorska stenmurarna.

Under de senaste decennierna har det i sydsamiskt område varit angeläget att registrera lämningar efter samisk aktivitet i äldre tid. Resultaten har varit rikliga, men för att registreringarna ska ha ett varaktigt värde måste tolkningarna av dem vara väl underbyggda. Detta är oftast inte tillfället med de stenringar som föreslagits vara rituella lämningar och som sannolikt representerar en rad olika aktiviteter. Man kan fråga sig varför en rituell tolkning föredras, om det är så att rituella platser har ett större (symbol-)värde än mer vardagliga samiska aktiviteter, och i så fall varför?

Spangen poängterar att hennes forskningsresultat inte innebär att ingen av de senare registrerade ringarna kan ha haft någon rituell innebörd, men att det i så fall behöver beläggas bättre. Genom att undersöka och tolka nyregistrerade stenringar på egna premisser öppnas möjligheten till ny värdefull kunskap om samiskt landskapsbruk. Att de ringformade stenmurarna i nordligaste Norge nu föreslås vara vargfällor innebär heller inget ifrågasättande av de hundratals väl belagda samiska offerplatserna i Norge och Sverige.

Eftersom det undervisas kulturminneregistrering i många samiska kulturmiljöer, och detta angår alla som bor i de aktuella områdena, är det viktigt att informera lokalt om resultaten av ny forskning. Föredraget var ett uttryck för Marte Spangens genuina intresse av att ha en

dialog där eventuella inspel och avvikande uppfattningar från lokala röster kan framföras på deras hemmaplan i det sydsamiska området.

Den 20-hövdade publiken bestod av såväl arkeologer som en intresserad allmänhet, som till kaffet kunde passa på att ställa frågor om såväl Marte Spangens forskningsresultat som allmänt om samiska offerplatser. Önskemål framfördes om fler arkeologikaféer framöver. Från arrangörernas sida vill jag framföra ett varmt tack till Svenska Arkeologiska Samfundet vars anslag möjliggjorde arrangemanget.

Camilla Olofsson, NBV MittSverige

Bild från Marte Spangens föreläsning vid arkeologikaféet i Östersund den 30 mars 2017.

Disputationer

Anders Håkansson har disputerat vid Lunds universitet på avhandlingen:

Bebyggelsehierarkier och bylandskap – om övergången mellan vikingatid och tidig medeltid ur ett halländskt perspektiv.

Den 13 oktober kl. 10.15, i LUX C121, Helgonavägen 3

Opponent: Mette Svart Kristiansen, Aarhus Universitet

Per Nilsson har disputerat vid Stockholms universitet på avhandlingen: *Brukade bilder: Södra Skandinaviens hällristningar ur ett historiebruksperspektiv.*

Den 29 september kl. 13.00, i hörsalen gamla Botan, Lilla Frescativägen 5.

Opponent: Anders Gustafsson, Göteborgs universitet

Utllysning av medel från Rosa Tengborgs stipendiefond 2018

Svenska arkeologiska samfundet kommer att utdela medel från Rosa Tengborgs fond till yngre svenska arkeologer, som vill delta i undersökningar utomlands eller som där vill bedriva arkeologiska studier. Medel kan också delas ut till yngre utländska arkeologer, som vill delta i undersökningar och bedriva studier i Sverige. Företrädesvis utdelas stipendier till forskare som inte uppnått 35 års ålder.

Totalt utdelas denna gång 24 500 kr. Detta är något mer än vanligt pga. att hela summan inte delades ut förra gången.

- Behörig att söka stipendium är den som arbetar inom Samfundets intresseområde och innehar minst 90 hp i arkeologi eller angränsande ämne (för utländsk sökande motsvarande kompetens).
- Ansökningstiden utgår den **1 februari 2018**. Beslut om stipendier tas av Svenska Arkeologiska Samfundets styrelse och mottagare meddelas efter Samfundets årsmöte.
- Ansökan skall innehålla CV, resplan och kostnadsberäkning samt uppgift om den sökandes forskningsinriktning och resans syfte.
- Resan skall anträdas senast 6 månader efter stipendiets utdelande.
- Kortfattad reseberättelse skall tillställas Samfundets styrelse senast 2 månader efter resans slut. Denna kommer att publiceras i Gjallarhornet.

Vänligen,

Svenska Arkeologiska Samfundets styrelse

Ansökan skickas till:

Epost:

asa.berggren@sydsvenskarkeologi.se

Postadress:

Åsa Berggren

Sydsvensk arkeologi

Erlandsrovägen 5

21845 Vintrie

***SÖK
ETT STIPENDIUM
FRÅN
SVENSKA FORNMINNESFÖRENINGEN***

Du som önskar stöd för forskning på doktorand- eller högre nivå inom föreningens intresseområden, d.v.s. arkeologi och medeltidsforskning (historisk eller konstvetenskaplig) inklusive urkundsutgivning och numismatik, kan nu söka ett stipendium ur föreningens fonder om högst 5000 kr. (Enskilt fondnamn anges ej).

Ansökan avseende 2018 års stipendier och skall obligatoriskt innehålla:

- uppgift om Ditt personnummer samt postgiro- eller bankkontonummer. Utöver Din postadress är vi tacksamma om Du också meddelar din mailadress.
- kortfattad redogörelse beträffande forskningsuppgiftens art, målsättning och tänkta genomförande.
- uppgift om Du tidigare beviljats anslag ur någon av föreningens fonder och om medel för samma ändamål erhållits tidigare eller söks samtidigt från annan fond.
- uppgift om forskningsuppgiften ingår i doktorandarbete.

Uppgift om tidigare stipendiaterna finner Du via följande länk:

<http://fornminnesforeningen.com/stipendium/>

Ansökan skickas i ett exemplar till Svenska Fornminnesföreningens stipendiesekreterare Jan Peder Lamm, Kostervägen 7, 181 35 Lidingö och skall vara föreningen tillhanda senast den 31 januari 2017.

ARRANGERA ETT ARKEOLOGICAFE!

Funderar ni på någon arkeologisk fråga som ni vill få besvarad? Vill ni veta mer om arkeologiska utgrävningar eller kulturarvet i er hembygd? Eller vill ni kanske djupdyka i någon aktuell arkeologisk debatt?

Svenska Arkeologiska Samfundet hjälper till att arrangera ett arkeologicafe i form av en föreläsningsskväll, tematräff eller liknande. Ni kan vara en förening, t.ex. en hembygdsförening, ett byalag, en studentgrupp eller ett nätverk. Ni ordnar lokal, bjuder in en eller flera föreläsare och sprider information om arrangemanget på er ort. Den inbjudade föreläsaren kan vara arkeolog eller någon annan som kan dela med sig av sina kunskaper. Vi står för kostnaderna upp till 10 000 sek för inbjuden föreläsare, tryck av affischer, annonser och i viss mån lokalhyra. Vi hjälper även till att sprida information om arrangemanget via vårt nyhetsbrev *Gjallarhornet*, vår hemsida (www.arkeologiskasamfundet.se) och facebooksidea.

Ni kan föreslå arkeologicafeer löpande under året men vi behöver minst två månader på oss för beslut, så var ute i god tid! Skicka ert förslag med en kort beskrivning om hur arrangemanget ska gå till, vilket arkeologiskt ämne eller tema som ni vill ta upp och vilken/vilka föreläsare ni tänkt bjuda in. Vi kan också hjälpa till att hitta en arkeolog som matchar temat på arrangemanget. Bifoga även en budget över kostnaderna.

Skicka ditt förslag till: info@arkeologiskasamfundet.se

Svenska Arkeologiska Samfundet

Publicera i Gjallarhornet

Deadline för nästa Gjallarhornet är den **30 november**. Bidrag skickas till Anna Tornberg eller Anton Bonnier, helst med e-post: anna.tornberg@ark.lu.se eller anton.bonnier@gu.se. Alternativt: Anna Tornberg, Lunds universitet, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Box 192, 221 00 Lund. Gjallarhornet distribueras numera endast via e-post som pdf. Det kan också hämtas på Samfundets hemsida:

<http://www.arkeologiskasamfundet.se/gjallarhornet.html>.

Glöm inte att meddela Samfundet om du byter e-postadress. På så vis missar du inte utskick av Gjallarhornet eller annan information. Skicka dina uppgifter om byte till anna.tornberg@ark.lu.se

Vill du bli ledamot i Svenska arkeologiska samfundet?

Är du aktiv inom det arkeologiska fältet och vill hålla dig uppdaterad om vad som sker inom dess olika grenar? Vill du vara med och utveckla Samfundets verksamhet eller delta i dess olika aktiviteter? Då välkomnar vi varmt din ansökan om medlemskap. Vi vänder oss till dig som arbetar med arkeologi inom till exempel arkeologisk uppdragsverksamhet, på universitet, museer och länsstyrelser, eller är antagen till forskarutbildning. Beslut om antagande av nya medlemmar tas på nästkommande styrelsemöte.

Sedan ett antal år så tar Samfundet ut en medlemsavgift för att täcka omkostnader. Medlemsavgiften är för närvarande 200kr/år. Som medlem får du regelbundet nyhetsbladet Gjallarhornet samt inbjudan till Svenska Arkeologmötet, seminarier och temaresor.

Ansökan mailas till:

ledamot@arkeologiskasamfundet.se

När du har fått besked om att ansökan godkänts sätter du in årsavgiften 200 kr på:

Kontonummer: Plusgiro 351210-0

Betalningsmottagare: Svenska Arkeologiska Samfundet

På första inbetalningen, ange ”ny medlem”, namn, adress och e-post. Du kan även maila oss så skickar vi inbetalningskort.